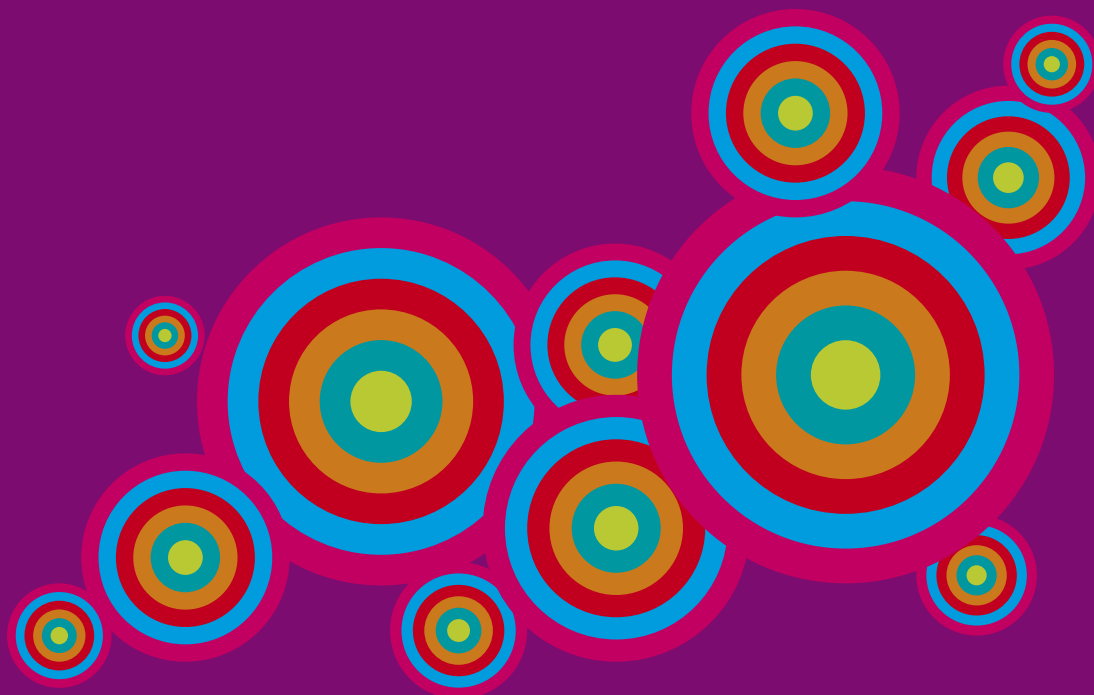

Comenius

Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, jako Narodowa Agencja Programu „Uczenie się przez całe życie”, w ramach programu sektorowego Comenius, zarządza następującymi akcjami:

- Dwustronne Partnerskie Projekty Szkół
- Wielostronne Partnerskie Projekty Szkół
- Partnerskie Projekty Regio
- Wizyty Przygotowawcze i Seminaria Kontaktowe
- Wyjazdy Indywidualne Uczniów Comeniusa
- Mobilność Szkolnej Kadry Edukacyjnej
- Asystentura Comeniusa

Nowatorskie spojrzenie na system edukacji, zdobywanie doświadczeń zawodowych, współpraca z międzynarodową kadrami, niekonwencjonalne metody działania, innowacyjna forma doskonalenia swoich umiejętności, współdziałanie w dostosowaniu oświaty do zachodzących zmian cywilizacyjnych, wprowadzanie pionierskich programów nauczania, przezwyciężanie własnych lęków i obaw, przełamywanie stereotypów i zdobycie wiary w swoje możliwości – wszystko to oferuje Comenius, jeden z czterech programów sektorowych programu Unii Europejskiej „Uczenie się przez całe życie”.

Program jest adresowany do uczniów, nauczycieli, studentów kierunków pedagogicznych, przedszkoli, szkół, jednostek samorządu terytorialnego, kuratoriów oświaty i innych organizacji działających w obszarze edukacji. Program obejmuje 27 krajów Unii Europejskiej z terytoriami zamorskimi, kraje EFTA i EOG: Islandię, Liechtenstein, Norwegię, kraje kandydujące do UE: Turcję i Chorwację oraz Szwajcarię.

Nadrzędnym celem projektów instytucjonalnych i indywidualnych działań realizowanych w ramach programu Comenius jest

Projekty Comeniusa pomogły mi w zdobyciu awansu zawodowego, zintegrowaniu całego środowiska szkolnego, w lepszym poznaniu moich uczniów oraz ich rodziców. Dzięki nim nawiązałam współpracę z wieloma instytucjami na terenie mojego miasta. Udział w projektach Comeniusa pomógł mi także w odkryciu wielu umiejętności zawodowych, językowych i organizacyjnych, w przełamaniu stereotypów związanych z innymi kulturami, w przekonaniu uczniów, że warto podróżować, uczyć się języków obcych i zostać obywatelem Europy. Ponadto udało mi się przekonać dyrekcję szkoły, że międzynarodowy wymiar i działalność szkoły na arenie europejskiej to niezwykle istotne aspekty nowoczesnej szkoły oraz codziennej pracy nauczyciela.

Monika Szałwińska, nauczycielka w VIII Liceum Ogólnokształcącym im. Króla Kazimierza Wielkiego w Białymstoku, laureatka konkursu „Lider Comeniusa, Lider w Edukacji”

doskonalenie europejskiego systemu edukacji poprzez międzynarodową współpracę instytucji związanych z oświatą.

Program Comenius ma na celu:

- rozwijanie wśród młodzieży i kadry nauczycielskiej wiedzy o różnorodności kultur i języków europejskich oraz zrozumienia jej wartości
- pomaganie młodym ludziom w zdobyciu podstawowych umiejętności i kompetencji życiowych niezbędnych dla rozwoju osobistego, przyszłego zatrudnienia i aktywnego obywatelstwa europejskiego

oraz

- poprawę pod względem jakościowym i ilościowym mobilności uczniów i nauczycieli z różnych państw członkowskich
- poprawę pod względem jakościowym i ilościowym partnerstw pomiędzy szkołami na terenie Europy tak aby objąć wspólnymi działaniami edukacyjnymi w okresie trwania programu przynajmniej 3 miliony uczniów
- zachęcanie do nauki nowożytnych języków obcych
- wspieranie tworzenia innowacyjnych i opartych na technologii informacyjno-komunikacyjnej treści, usług, metodologii uczenia oraz praktyk w zakresie uczenia się przez całe życie
- wzmacnianie jakości i europejskiego wymiaru kształcenia nauczycieli
- wspieranie poprawy metod dydaktycznych i zarządzania.

Projekty Comeniusa pozwalają kształtować i doskonalić umiejętności nie tylko w granicach tematu realizowanego projektu, lecz także w innych dziedzinach: pracy w grupie, budowania relacji społecznych, planowania i podejmowania zadań oraz wykorzystania nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK). Ponadto uczestnictwo w projekcie przedstawiciele różnych

Wyjazd w ramach Asystentury Comeniusa wywarł na mnie wielkie wrażenie i okazał się niezapomnianym doświadczeniem, którego owoce zbieram podczas mojej kariery pedagogicznej w Polsce. Gdybym miała możliwość ponownego wyjazdu, nie wahałabym się ani chwili.

*Agnieszka Kurij, studentka Nauczycielskiego Kolegium
Języków Obcych w Toruniu, uczestniczka konkursu
„Lider Comeniusa, Lider w Edukacji”*

krajów wpływa bezpośrednio na doskonalenie umiejętności językowych oraz podnosi motywację do nauki języków obcych.

Program Comenius daje możliwość rozwoju zarówno szkole jako instytucji, jak i jej pracownikom i uczniom jako indywidualnym osobom i zespołom. Dyrektor szkoły i grono pedagogiczne, korzystając z możliwości, jakie dają poszczególne akcje programu, mogą zaplanować wprowadzanie wymiaru europejskiego do szkoły poprzez szereg działań, które będą się uzupełniać. Na przykład realizacja Partnerskiego Projektu Szkół może iść w parze z przyjęciem przez instytucję uczniów szkół partnerskich (akcja Wyjazdy Indywidualne Uczniów comeniusa) oraz wyjazdem na szkolenie zagraniczne nauczyciela (akcja Mobilność Szkolnej Kadry Edukacyjnej), a także goszczeniem zagranicznego asystenta, który będzie pod kierunkiem szkolnego nauczyciela – mentora prowadził zajęcia z uczniami (akcja Asystentura Comeniusa).

Partnerskie Projekty Szkół

Celem akcji Partnerskie Projekty Szkół jest wzmocnienie jakości i europejskiego wymiaru kształcenia oraz upowszechnianie najlepszych metod dydaktycznych i sposobów zarządzania szkołami.

Udział w Partnerskim Projekcie Szkół umożliwia kontakt z instytucjami i nauczycielami pracującymi w różnych systemach edukacji, co pozwala na wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań pedagogicznych, zdobycie nowych umiejętności, rozwój zawodowy kadry, zacieśnienie współpracy z rodzicami i społecznością lokalną. Jest to jednocześnie szansa dla szkoły na wzbogacenie i uatrakcyjnienie oferty edukacyjnej. Partnerskie Projekty Szkół zakładają współpracę uczniów i nauczycieli z różnych krajów nad jednym lub kilkoma obszarami wspólnych zainteresowań. Namacalnymi rezultatami projektu mogą być wspólnie opracowane materiały dydaktyczne przygotowane przez uczniów prezentacje, słowniki, międzyszkolne warsztaty, seminaria i konferencje.

W Partnerskich Projektach Szkół mogą uczestniczyć szkoły publiczne i niepubliczne oraz inne instytucje funkcjonujące w systemie oświaty (art. 2 Ustawy o systemie oświaty), które realizują obowiązek przedszkolny, szkolny oraz obowiązek nauki, a więc przede wszystkim:

- przedszkola, w tym z oddziałami integracyjnymi przedszkola specjalne oraz pozostałe placówki realizujące inne formy wychowania przedszkolnego
- szkoły:
 - podstawowe, w tym: specjalne, integracyjne, z oddziałami integracyjnymi i sportowymi,
 - sportowe i mistrzostwa sportowego
 - gimnazja, w tym: specjalne, integracyjne, dwujęzyczne, z oddziałami integracyjnymi,

- dwujęzycznymi, sportowymi i przysposabiającymi do pracy, sportowe i mistrzostwa sportowego
- ponadgimnazjalne, w tym: specjalne, integracyjne, dwujęzyczne, z oddziałami integracyjnymi, dwujęzycznymi i sportowymi, sportowe, mistrzostwa sportowego, rolnicze i leśne
- artystyczne
- zawodowe.

W Partnerskich Projektach Szkół uczestniczą szkoły i inne instytucje z krajów Unii Europejskiej oraz Islandii, Norwegii, Liechtensteinu, Szwajcarii, Turcji i Chorwacji. Każdy z partnerów składa wniosek do Narodowej Agencji Programu „Uczenie się przez całe życie” – Comenius w swoim kraju.

Na początku 2010 r. podczas jednego ze spotkań kadry nauczycielskiej gimnazjum z rodzicami dostaliśmy propozycję przyjęcia na kilka dni do swojego domu uczestnika projektu z zagranicy. Pomyśleliśmy, że może to być ciekawe doświadczenie i spora atrakcja dla całej rodziny. Szczególną sympatią darzymy mieszkańców południa Europy, mieliśmy więc nadzieję, że zamieszka z nami żywiołowy i rozgadany Włoch lub Hiszpan. Okazało się jednak, że przydzielono nam chłopczyka z Finlandii. Zgodnie z ogólnie znaną opinią o Skandynawach oczekiwaliśmy więc chłodnego, poważnego młodzieńca, który będzie nas traktował z rezerwą i dystansem. Tymczasem nasz gość okazał się przesympatycznym, otwartym chłopcem, który ujął nas skromnością i wiecznym uśmiechem na twarzy. Konieczność codziennego porozumiewania się wymusiła nie tylko na synu, który był głównym opiekunem Lassego w czasie pobytu w Radzionkowie, ale na całej rodzinie doskonalenie języka angielskiego. Próbowaliśmy też nauczyć się i zapamiętać kilka słów w ojczystym języku gościa, ale było to zadanie ponad nasze siły!

Aleksandra Puzgoł, mama ucznia Gimnazjum im. Ojca Ludwika Włodarczyka w Radzionkowie, uczestniczącego w projekcie „Zintegrowane nauczanie języka i przedmiotu jako narzędzie w kształtowaniu świadomości środowiskowej, kulturowej i społecznej”

Istnieją dwa rodzaje Partnerskich Projektów Szkół:

- Projekty Dwustronne: dwie szkoły z dwóch krajów uczestniczących w programie
- Projekty Wielostronne: co najmniej trzy szkoły z trzech krajów uczestniczących w programie.

Językiem komunikacji w projekcie musi być jeden z oficjalnych języków Unii Europejskiej.

Tematyka Partnerskich Projektów Szkół jest zintegrowana z programem nauczania, co wpływa na pogłębienie wiedzy zdobywanej przez uczniów podczas zajęć edukacyjnych.

Przykładowe tematy projektów:

- „Rozwijanie przedsiębiorczości wśród młodych Europejczyków”
- „Porównanie życia szkolnego w różnych systemach szkolnictwa”
- „Kulturowe różnice między Europejczykami – sztuka – tradycja – kuchnia – sport”.

Formy aktywności w ramach projektu

Dwustronny Partnerski Projekt Szkół zakłada co najmniej 10-dniowy pobyt w kraju partnerskim i naukę w tamtejszej szkole, na zasadzie wymiany językowej, grupy od 10 lub 20 uczniów i – odpowiednio – co najmniej 2 i 4 nauczycieli.

W ramach Wielostronnego Partnerskiego Projektu Szkół odbywają się co najmniej 4, 8, 12 lub 24 wyjazdy zagraniczne uczniów i/lub nauczycieli – w zależności od tematyki projektu i kwoty przyznanej dofinansowania.

Dodatkowe formy aktywności podczas realizacji projektu:

- seminaria, spotkania robocze i wizyty studyjne w szkołach partnerskich, wspólne konferencje oraz warsztaty
- praca w terenie (np. przygotowanie stacji meteorologicznej, wywiad z mieszkańcami sąsiedniej miejscowości, wizyta w oczyszczalni ścieków, plener malarski, realizacja filmu)
- wymiana doświadczeń i najlepszych praktyk
- peer learning

- przygotowanie produktów końcowych (np. prezentacje multimedialne, filmy, scenariusze zajęć, albumy przygotowane przez uczniów, wystawa zdjęć, plakaty)
- kampanie informacyjne (np. foldery, broszury, strony internetowe, spotkania ze społecznością lokalną), publikacja i upowszechnianie materiałów i innych rezultatów projektu (np. badania, studia przypadków, raporty).

Na budżet projektu składają się wydatki związane z mobilnością – koszty podróży i utrzymania za granicą – oraz z realizacją działań lokalnych. Kwota dofinansowania przyznawana jest w formie ryczałtu, co pozwala na dysponowanie środkami w taki sposób, aby zapewnić optymalne warunki dla realizacji wszystkich zaplanowanych w harmonogramie działań.

Czas realizacji Partnerskich Projektów Szkół wynosi 2 lata.

Termin składania wniosków o dofinansowanie jest co roku ustalany przez Komisję Europejską i na ogół przypada na pierwsze miesiące roku kalendarzowego. Szczegółowe terminy podawane są przez Narodowe Agencje za pośrednictwem stron internetowych.

Zagranicznych partnerów do realizacji projektu można znaleźć, korzystając z informacji zawartych na stronach internetowych Narodowych Agencji (polska strona programu Comenius: www.comenius.org.pl), osobistych kontaktów, platform e-learningowych (np. eTwinning służący realizacji projektów edukacyjnych za pośrednictwem Internetu: www.etwinning.org.pl), Europejskiej Bazy Produktów upowszechniającej rezultaty projektów www.europeansharedtreasure.eu, a także uczestnicząc w akcji programu Comenius Wizyty Przygotowawcze i Seminaria Kontaktowe. Po nawiązaniu kontaktu partnerzy ustalają obszar wspólnych zainteresowań, wybierają temat przyszłego projektu, decydują też, która instytucja będzie pełnić rolę koordynatora grupy projektowej, a następnie ustalają zadania, jakie chcieliby razem realizować, oraz terminy ich wykonania. Szczegółowe informacje znajdują się na stronie www.comenius.org.pl, w zakładce Partnerskie Projekty Szkół.

Partnerskie Projekty Regio

Celem akcji Partnerskie Projekty Regio jest wzmocnienie europejskiego wymiaru w edukacji poprzez promowanie współpracy między lokalnymi i regionalnymi władzami oświatowymi w Europie.

Realizacja projektów w ramach akcji Comenius Regio pomaga lokalnym władzom oświatowym rozwiązywać problemy i poszerzać ofertę dotyczącą edukacji szkolnej. Dzięki współpracy ze szkołami, przedszkolami i innymi partnerami w regionie, mogącymi wesprzeć realizację projektu, oraz współpracy międzynarodowej można osiągnąć znakomite rezultaty.

Partnerstwa w ramach programu Comenius Regio dają możliwość wzajemnego uczenia się, wymiany najlepszych praktyk, rozwijania struktur współpracy międzynarodowej.

W Partnerskich Projektach Regio mogą brać udział jednostki samorządu terytorialnego na poziomie gminy, powiatu, województwa oraz kuratoria oświaty we współpracy z co najmniej jedną szkołą czy przedszkolem uprawnionymi do udziału w programie Comenius oraz co najmniej jedną instytucją działającą w danym regionie i mogącą wesprzeć realizację projektu (między innymi: kluby młodzieżowe, sportowe, stowarzyszenia rodziców i uczniów, organizacje pozarządowe, lokalne placówki doskonalenia nauczycieli, przedsiębiorstwa, muzea, ośrodki kultury, biblioteki).

Partnerstwo składa się z dwóch konsorcjów (w ramach konsorcjum współpracują władze oświatowe, szkoła/przedszkole i inna organizacja) z dwóch krajów uczestniczących w programie „Uczenie się przez całe życie”, w tym jeden z krajów musi być członkiem Unii Europejskiej.

Wniosek o dofinansowanie realizacji projektu składa jednostka samorządu terytorialnego lub kuratorium oświaty, one również

pełnią rolę instytucji - koordynatora w regionie i ponoszą odpowiedzialność za merytoryczną i finansową stronę projektu. Pracownik tych instytucji zostaje koordynatorem projektu.

Każdy z partnerów składa wnioski do Narodowej Agencji w swoim kraju.

Informacja nt. instytucji uprawnionych do uczestniczenia w projektach Comenius Regio z poszczególnych krajów jest dostępna na stronie www.comenius.org.pl.

W ramach projektów Regio można współpracować z partnerami z następujących krajów: kraje Unii Europejskiej, Islandia, Norwegia, Liechtenstein, Turcja, Chorwacja, Szwajcaria.

Językiem komunikacji w ramach projektu musi być jeden z oficjalnych języków Unii Europejskiej.

Nasz projekt koncentrował się na teoretycznych i praktycznych podejściach zachęcających do czytania, motywowania chłopców do nauki, tworzenia strategii wspierania i integracji uczniów ze środowisk migrantów.

Wynikiem współpracy są publikacje zawierające opis polskich i walijskich dobrych praktyk w dziedzinie nauczania czytania, matematyki, pracy z uchodźcami oraz przewodnik dla szkół, które pracują z imigrantami. Uczestnicy projektu uczyli się języka angielskiego, dzięki czemu efektywniej przebiegały 4 wizyty studyjne przedstawicieli instytucji partnerskich z Walii oraz 5 wizyt przedstawicieli polskich instytucji w Swansea.

Projekt przyniósł wartościowe rezultaty wszystkim instytucjom, które go realizowały i środowisku edukacyjnemu. Mnie osobiście jego realizacja pozwoliła na rozwinięcie kompetencji organizacyjnych i zarządzania własną pracą.

Joanna Sobotnik, Kierownik Oddziału Programów Europejskich i Współpracy z Zagranicą, Kuratorium Oświaty w Katowicach

Tematyka Partnerskich Projektów Regio może dotyczyć każdego tematu w ramach edukacji szkolnej, który jest ważny dla obu współpracujących regionów, np. organizacji edukacji, zarządzania szkołami, współpracy szkół z partnerami lokalnymi, doskonalenia zawodowego nauczycieli, edukacji zawodowej, wyrównywania szans edukacyjnych.

Oba regiony muszą być zaangażowane w realizację projektu oraz wykorzystać i promować jego rezultaty.

Uczniowie nie są bezpośrednio zaangażowani w realizację projektu i nie biorą udziału w mobilnościach (wyjazdach zagranicznych).

Przykładowe tematy projektów:

- „Integracja społeczna migrantów - młodych ludzi i ich rodziców poprzez edukację”
- „Od nadzoru pedagogicznego, zewnętrznych egzaminów do oceny jakości pracy szkół”
- „Wsparcie szkolnictwa zawodowego przez opracowanie i wdrożenie modelu firmy ćwiczeniowej”.

Przykładowe formy aktywności podczas realizacji projektu:

- spotkania robocze wszystkich partnerów w projekcie
- wymiany pracowników zaangażowanych w edukację szkolną
- badania, studia przypadków
- job shadowing
- wymiana doświadczeń i najlepszych praktyk
- peer learning
- konferencje, seminaria, warsztaty
- kampanie informacyjne
- publikacja i upowszechnianie materiałów
- przygotowanie językowe personelu uczestniczącego w projekcie
- autoewaluacja
- upowszechnianie rezultatów projektu.

Budżet Partnerskich Projektów Regio konstruowany jest w oparciu o ryczałtową kwotę przeznaczoną na pokrycie kosztów mobilności (wyjazdów zagranicznych) oraz kwotę obliczaną w oparciu o realne wydatki, z przeznaczeniem na pozostałe działania w projekcie. Ponieważ każda ze stron składa do Narodowej Agencji w swoim kraju

Projekt „Family matters” skierowany był do rodzin – rodziców, dzieci, wszystkich zaangażowanych w wychowanie. W szczególności skoncentrowaliśmy się na roli wolontariatu we wspieraniu rodzin, jakości i standardach nauczania oraz na idei uczestnictwa i aktywności młodych ludzi. Dzięki projektowi wprowadzamy zmiany w myśleniu i działaniu. W Radomsku powstało pierwsze centrum dla małych dzieci oparte na brytyjskim modelu nauczania, wprowadzamy nowe metody pracy wychowawczej z dziećmi, tworzymy grupę młodych liderów, która będzie ważnym głosem społeczności. To inwestycja w przyszłość.

Agnieszka Chrzęszcz, Kierownik Biura Strategii i Rozwoju, Urząd Miasta Radomsko

wniosek o dofinansowanie realizacji projektu, każde konsorcjum otrzymuje grant. Kształt i wysokość budżetu w obu regionach nie muszą być tożsame.

Maksymalne dofinansowanie może wynieść 45000 euro dla każdego regionu partnerskiego.

Czas realizacji projektów Comenius Regio wynosi 2 lata - od 1 sierpnia do 31 lipca.

Termin składania wniosków o dofinansowanie przypada raz do roku, w pierwszym kwartale. Dokładną datę wyznacza Komisja Europejska w corocznym „Zaproszeniu do składania wniosków” publikowanym na stronie internetowej www.comenius.org.pl jesienią roku poprzedzającego.

Jak znaleźć partnera do realizacji projektu

Istniejące kontakty z regionami i władzami lokalnymi w Europie są dobrym punktem wyjścia do tworzenia partnerstw (np. miasta bliźniacze).

Można skorzystać z bazy danych, utworzonej przez Radę Gmin i Regionów Europy (CEMR) www.twinning.org, a także z pośrednictwa Europejskiej Bazy Produktów upowszechniającej rezultaty projektów www.europeansharedtreasure.eu.

Udział w seminarium kontaktowym również jest dobrą okazją do znalezienia partnera do realizacji projektu.

Wizyty Przygotowawcze i Seminaria Kontaktowe

Nauczyciele zainteresowani realizacją Partnerskiego Projektu Szkół oraz pracownicy samorządu terytorialnego i kuratoriów oświaty zainteresowani realizacją Partnerskiego Projektu Regio mogą skorzystać z udziału w seminarium kontaktowym lub wizycie przygotowawczej.

Seminarium kontaktowe to propozycja dla przedstawicieli szkół i instytucji, którzy nie nawiązali jeszcze współpracy z partnerami zagranicznymi, a są zainteresowani realizacją projektu. Są to spotkania organizowane przez Narodowe Agencje, pod szyldem

tematycznym i dla danego poziomu edukacji. Mają na celu zebranie w jednym miejscu osób zainteresowanych zawiązaniem partnerstwa i realizacją projektów. W czasie kilkudniowego szkolenia uczestnicy poznają się, wymieniają doświadczenia i pracują nad stworzeniem projektu, który będą wspólnie realizować. Pomagają im pracownicy Narodowej Agencji.

Wizyty przygotowawcze to oferta dla przedstawicieli szkół i instytucji, którzy mają pomysł na projekt i znaleźli partnerów, a chcieliby spotkać się z nimi i wspólnie wypełnić wniosek o dofinansowanie. Wizyty przygotowawcze trwają kilka dni.

Aby wziąć udział zarówno w seminarium kontaktowym, jak i w wizycie przygotowawczej, do Narodowej Agencji w swoim kraju należy złożyć wniosek o dofinansowanie.

Wizyta przygotowawcza, Edynburg, Szkocja

Przygodę z programem Comenius moja szkoła rozpoczęła w roku 2008, kiedy zrodził się pomysł udziału w projekcie. Partnerów do międzynarodowej współpracy szukaliśmy głównie w bazie portalu eTwinning oraz przez kontakty prywatne.

Do udziału w wizycie przygotowawczej w Szkocji przystąpiło 6 szkół z następujących krajów: Polska, Turcja, Łotwa, Portugalia, Włochy oraz szkoła Rudolph Steiner School z Edynburga.

Głównym celem było spotkanie wszystkich koordynatorów projektu w celu opracowania jego założeń, określenia ról i zadań partnerów, przygotowania planu pracy i budżetu. Wspólnie wypełniliśmy wniosek o dofinansowanie projektu, rozmawiając na temat podobieństw i różnic pomiędzy naszymi szkołami. Podczas wizyty przygotowawczej nie tylko pracowaliśmy nad wspólnym wnioskiem.

Ważnym elementem spotkania było poznanie oraz zaprzyjaźnienie się z nauczycielami z innych europejskich krajów. Podczas wizyty mieliśmy także możliwość poznania Edynburga. Miejsca, które zwiedziliśmy, ludzie, których spotkaliśmy, oraz wspólna praca w projekcie Comenius to doświadczenie, które jest czymś bardzo cennym. Wszystko to pozostaje i towarzyszy nam w dalszej pracy. Cóż, próbując ująć to wszystko najkrócej należałoby powiedzieć: naprawdę warto!

Remigiusz Wójcik, nauczyciel w Zespole Szkół Miejskich nr 5 w Kędzierzynie-Koźlu

Wizyta przygotowawcza, Edynburg, Szkocja

Seminarium kontaktowe, Turyn, Włochy

Miałam okazję brać udział w seminarium kontaktowym w Turynie, zorganizowanym przez Włoską Narodową Agencję Programu Comenius oraz Comitato Italia 150. Obecność tej ostatniej organizacji była spowodowana zbliżającymi się obchodami 150-lecia zjednoczenia Włoch, których pierwszą stolicą był właśnie Turyn. Tematem przewodnim spotkania zatytułowanego "Let's Learn to Decide Together" była demokracja. Na seminarium przyjechało około 70 nauczycieli z 18 krajów Europy: Polski, Włoch, Estonii, Norwegii, Finlandii, Niemiec, Wielkiej Brytanii, Węgier, Rumunii, Turcji, Cypru, Grecji, Słowacji, Czech, Francji, Belgii, Holandii, Hiszpanii. Udało nam się stworzyć 6-osobową grupę nauczycieli i opracować załączki przyszłego projektu ("Could I Ask?"), który otrzymał dofinansowanie i został zrealizowany.

Organizatorzy byli niezwykle pomocni. Przed seminarium otrzymałam szczegółowe informacje dotyczące wyjazdu, a w trakcie jego trwania organizatorzy stworzyli doskonałe warunki do poznania nauczycieli z krajów europejskich, znalezienia partnerów, służyli informacjami o możliwościach współpracy europejskiej w obszarze, którego dotyczyło seminarium. Uzyskaliśmy konkretne informacje i wskazówki dotyczące opracowania projektu oraz procedur aplikacyjnych. Czas pomiędzy pracą nad projektem, poznawaniem partnerów w czasie zwiedzania bogatego w zabytki Piemontu, uczestnictwem w sesjach plenarnych był odpowiednio zrównoważony. To, że udało nam się stworzyć podstawy projektu, było w dużej mierze efektem udziału w seminarium.

Ala Melgaard, nauczycielka w Szkole Podstawowej nr 30 w Olsztynie

Przygotowując jeden projekt, można skorzystać z udziału w seminarium kontaktowym albo w wizycie przygotowawczej.

Dofinansowanie obejmuje koszty podróży (na podstawie kosztów rzeczywistych) oraz – w przypadku seminarium kontaktowego – opłatę za udział, a w przypadku wizyty przygotowawczej, opłatę ryczałtową na koszty utrzymania za każdy dzień udziału w wizycie.

Wnioski o dofinansowanie udziału w wizycie przygotowawczej można składać przez cały rok. Należy pamiętać, aby wniosek złożyć na co najmniej 2 miesiące przed planowanym terminem wizyty. Wnioski o dofinansowanie udziału w seminarium kontaktowym należy złożyć przed terminem określonym dla każdego seminarium.

Szczegółowe informacje znajdują się na stronie internetowej www.comenius.org.pl, w zakładce Wizyty Przygotowawcze i Seminaria Kontaktowe oraz www.pv.org.pl.

Wyjazdy Indywidualne Uczniów Comeniusa

Celem akcji Wyjazdy Indywidualne Uczniów Comeniusa jest danie uczniom szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych możliwości nauki w krajach europejskich poprzez spędzenie od 3 do 10 miesięcy w szkole przyjmującej i rodzinie goszczącej za granicą, a co za tym idzie zwiększenie zrozumienia różnorodności kultur i języków europejskich oraz pomaganie im w kształtowaniu umiejętności potrzebnych dla rozwoju osobistego.

Udział w akcji Wyjazdy Indywidualne Uczniów Comeniusa rozwija trwałą współpracę pomiędzy szkołami oraz wzmacnia europejski wymiar edukacji szkolnej. Stwarza szkole możliwość uznawania nauki odbywanej w szkole partnerskiej za granicą.

W ramach akcji oferowane są szkolenia dla nauczycieli zaangażowanych w organizację wyjazdów, co umożliwia im dostęp do treści przygotowanych na poziomie międzynarodowym. Uczniowie również przechodzą szkolenie w celu przygotowania ich do pobytu za granicą.

W akcji Wyjazdy Indywidualne Uczniów Comeniusa mogą brać udział gimnazja i szkoły ponadgimnazjalne, które są lub były zaangażowane w Partnerskie Projekty Szkół w programie Comenius. Mogą one składać wnioski o dofinansowanie w celu wysłania uczniów do szkoły lub szkół, z którymi współpracowały w ramach Partnerskiego Projektu Szkół. W dniu wyjazdu uczniowie muszą mieć ukończone 14 lat.

Jestem koordynatorem projektu w ramach akcji Wyjazdy Indywidualne Uczniów Comeniusa w Gimnazjum w Dębowcu - niewielkiej miejscowości w powiecie cieszyńskim. Program pozwolił moim uczniom, jako jedynym w historii naszej małej miejscowości, na odbycie trzymiesięcznego okresu nauki w partnerskiej szkole w Szwecji. Program to przede wszystkim ogromne możliwości poznawcze, perspektywa podnoszenia kwalifikacji, zdobywania nowych doświadczeń i znajomości może na całe życie, a co najważniejsze dla mnie jako nauczyciela szkoły wiejskiej - otwarcie młodym ludziom drogi na świat, którego często nie mają możliwości poznać. Projekt już teraz, w fazie początkowej, budzi wiele emocji i zainteresowania w naszej małej społeczności.

Joanna Maciałowicz, nauczycielka w Gimnazjum w Dębowcu

W akcji uczestniczą następujące kraje: Austria, Belgia, Bułgaria, Chorwacja, Czechy, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Islandia, Liechtenstein, Litwa, Luksemburg, Łotwa, Malta, Norwegia, Polska, Portugalia, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Szwajcaria, Szwecja, Turcja, Węgry, Włochy.

Szkoła wysyłająca i przyjmująca muszą znajdować się w dwóch różnych z wymienionych krajów.

Realizacja projektu

Szkoły planujące wysłanie jednego lub więcej uczniów do szkoły partnerskiej składają wniosek o dofinansowanie realizacji projektu do Narodowej Agencji programu Comenius w swoim kraju. Powinny one skontaktować się z Narodową Agencją z wyprzedzeniem, aby uzyskać dodatkowe informacje o procedurze składania wniosków i ich selekcji.

Narodowe Agencje organizują szkolenia, aby pomóc nauczycielom i wyjeżdżającym uczniom w przygotowaniu się do pobytu za granicą przed wyjazdem oraz integracji po przyjeździe.

W kraju goszczącym uczeń przebywa pod opieką rodziny goszczącej, wybranej przez szkołę przyjmującą. Aby ułatwić mu integrację oraz zapewnić dobre warunki pobytu, szkoła przyjmująca wyznacza mentora (pracownika szkoły), który doradza uczniowi i wspiera go podczas pobytu.

Szkoła wysyłająca, szkoła przyjmująca oraz uczeń sporządzają Porozumienie o programie zajęć zawierające szczegóły dotyczące jego nauki. Szkoła wysyłająca powinna uznać naukę ucznia po jego powrocie na podstawie raportu odnoszącego się do zawartego porozumienia.

Budżet projektu konstruowany jest w oparciu o ryczałtową kwotę przeznaczoną na pokrycie kosztów administracyjnych dla szkoły wysyłającej i przyjmującej oraz na przygotowanie językowe ucznia (jeśli jest potrzebne), a także miesięczne kieszonkowe dla ucznia. Zawiera również kwotę przeznaczoną na jedną podróż ucznia tam i z powrotem w oparciu o koszty rzeczywiste.

Dofinansowanie jest wypłacane za pośrednictwem szkoły wysyłającej. Koszty związane ze szkoleniem uczniów oraz nauczycieli są pokrywane przez Narodowe Agencje. Uczniowie podczas pobytu za granicą są

objęci kompleksowym ubezpieczeniem zdrowotnym, od odpowiedzialności cywilnej oraz NNV finansowanym przez Komisję Europejską.

Czas realizacji projektu wynosi od 3 do 10 miesięcy.

Termin składania wniosków o dofinansowanie przypada raz do roku, w ostatnim kwartale. Dokładną datę wyznacza Komisja Europejska w corocznym „Zaproszeniu do składania wniosków” publikowanym na stronie internetowej www.comenius.org.pl.

Szczegółowe informacje na temat akcji znajdują się na stronie internetowej programu Comenius, w zakładce Wyjazdy Indywidualne Uczniów Comeniusa:

- „Przewodnik dla wnioskodawców programu „Uczenie się przez całe życie”” zawiera szczegółowe informacje o procedurze składania wniosków i ich selekcji
- „Przewodnik do Wyjazdów Indywidualnych Uczniów Comeniusa” wyznacza role i obowiązki osób zaangażowanych, określa wymagane terminy, udziela wskazówek i zawiera formularze do wypełnienia przez uczestników.

Informacje dostępne są również na stronie internetowej Komisji Europejskiej www.ec.europa.eu/education/comenius.

Akcja Wyjazdy Indywidualne Uczniów Comeniusa to dla moich podopiecznych szansa na niezwykłą przygodę połączoną z nauką języków, poznaniem innego kraju od strony „zwykłego” mieszkańca oraz kolejny krok do dojrzałości i samodzielności. W programie bierze udział 5 uczniów Gimnazjum nr 1 z Rydułtów – niewielkiego miasta na Śląsku, którzy spędzą 3 miesiące w hiszpańskim Colindres.

Akcji tej towarzyszy ogromne zainteresowanie wszystkich uczniów szkoły, rodziców i mieszkańców Rydułtów. Sami zainteresowani, chociaż pełni obaw, z niecierpliwością oczekują wyjazdu.

Czekamy i przygotowujemy się na wizytę hiszpańskich uczniów u nas. Hiszpanie odwiedzą nas w styczniu i spędzą tutaj 3 miesiące. Mamy nadzieję, że gorąca atmosfera i ciepłe przyjęcie wynagrodzą im chłodny klimat polskiej zimy. Jesteśmy także pewni, że Polska, w tym Śląsk, pozytywnie zaskoczy i zainteresuje naszych gości.

Barbara Staniczek-Szurek, nauczycielka w Gimnazjum nr 1 w Rydułtowach

Mobilność Szkolnej Kadry Edukacyjnej

Celem akcji Mobilność Szkolnej Kadry Edukacyjnej jest podnoszenie kwalifikacji kadry oświatowej poprzez dofinansowanie udziału w szkoleniach w krajach europejskich.

Akcja ta umożliwia nauczycielom poznanie nowych metod i sposobów pracy, pozwala na zdobycie kolejnych doświadczeń, pogłębienie wiedzy i podniesienie kwalifikacji zawodowych. Udział w szkoleniu daje możliwość poznania nowoczesnych i innowacyjnych metod pedagogicznych, które wykorzystać można w codziennej pracy. Ponadto jest doskonałą szansą nawiązania współpracy międzynarodowej z europejskimi placówkami oświatowymi. Wszystkie korzyści indywidualne przekładają się na środowisko szkolne m.in. poprzez podniesienie jakości nauczania.

W akcji Mobilność Szkolnej Kadry Edukacyjnej mogą brać udział osoby zatrudnione w placówkach edukacyjnych m.in. przedszkolach,

Doświadczenia zdobyte w zakresie europejskiego wymiaru edukacji w znaczący sposób przeorientowały priorytety, które stawiałem sobie za cel do osiągnięcia w mojej pracy dydaktycznej. Czas poświęcony na naukę nowych programów komputerowych, ćwiczenie sprawności komunikacyjnej w języku angielskim oraz budowanie sieci kontaktów w czasie szkoleń okazał się najlepszą inwestycją, ponieważ odniosłem bardzo dużo korzyści z odbywanych mobilności. Doskonale zdają sobie sprawę, jak cenne na rynku pracy doświadczenia zdobyłem. Za jeden z głównych celów mojej aktywności (także społecznej) uznaję obecnie umożliwienie odniesienia podobnych korzyści edukacyjnych moim uczniom oraz nauczycielom zainteresowanym współpracą międzynarodową.

*Dariusz Markiewicz, nauczyciel
w zespole Szkół im. Jana Pawła II w Siewierzu*

Uważam, że szkolenie, w którym uczestniczyłam, było niezwykle inspirujące. Zdobyte podczas tych zajęć doświadczenia były istotne dla mojego życia zawodowego oraz osobistego. W istotny sposób wpłynęły na moje poczucie własnej wartości i zwiększyły moje kompetencje zawodowe.

*Małgorzata Brambor, nauczycielka w Gimnazjum nr 23
im. Szarych Szeregów w Poznaniu*

lich, szkołach podstawowych, gimnazjach, liceach ogólnokształcących, szkołach ponadgimnazjalnych o profilu zawodowym lub technicznym.

Termin składania wniosków uzależniony jest od daty wyjazdu uczestnika na kurs. Komisja Europejska wyznacza na złożenie wniosków trzy terminy w roku. Szczegółowe informacje dotyczące terminów znajdują się na stronie www.comenius.org.pl w zakładce Mobilność Szkolnej Kadry Edukacyjnej.

Beneficjenci mogą brać udział w:

- kursach szkoleniowych
- konferencjach i seminariach
- job shadowing.

Kursy szkoleniowe mogą trwać od 5 dni roboczych do 6 tygodni.

W tej grupie wyróżnić można:

- kursy językowe
- kursy językowo-metodyczne
- kursy tematyczne.

Konferencje i seminaria to krótsze formy doskonalenia, które trwają minimum 1 dzień.

Job shadowing to rodzaj praktyki zawodowej, odbywanej w instytucji oświatowej, polegającej na poznawaniu pracy na danym stanowisku poprzez obserwację zadań wykonywanych przez innych.

Tematyka kursów i szkoleń musi być związana z profilem zawodowym nauczyciela.

Problematyka dostępnych kursów jest zróżnicowana. Wybór kursu zależy od potrzeb wnioskodawcy.

Czas realizacji mobilności wynosi od 1 dnia do 6 tygodni w zależności od typu szkolenia.

Narzędziem pomocnym w znalezieniu odpowiedniego kursu jest katalog Comenius-Grundtvig, znajdujący się na stronie Komisji Europejskiej <http://ec.europa.eu/education/trainingdatabase/>.

Przykładowe tematy kursów:

- “Developing Oral Fluency in the English Language Classroom”
- “Auffrischkurs für Deutschlehrer: Methoden und Sprache”
- “ICT for Collaborative, Project-Based, Teaching and Learning”
- “CLIL - Content and Language Integrated Learning for Maths and Science Teachers”
- “Matheu identification, motivation and support of mathematical talents in European schools”.

Szkolenie zorganizowane zostało dla grupy 11 nauczycieli języka angielskiego z 7 krajów, a tematyka zajęć była w pełni związana z metodyką nauczania języka. Szkolenie częściowo prowadzone było w formie wykładów. Większą część zajęły jednak praktyczne ćwiczenia nowoczesnych technik z zakresu metodyki nauczania, które prowadzone były najczęściej w grupach lub parach, czyli w warunkach, w jakich powinny być prowadzone lekcje w klasie. Każda metoda była później omawiana w grupie nauczycieli, dzięki czemu zwracaliśmy uwagę na zalety, ale również potencjalne wady danej metody.

*Elżbieta Górka, nauczycielka
w Zespole Szkół Rolniczych CKP im. W. Witosa w Nawojowej*

W ramach akcji Mobilność Szkolnej Kadry Edukacyjnej szkolenia mogą odbywać się w następujących krajach: kraje Unii Europejskiej, Islandia, Norwegia, Liechtenstein, Turcja, Chorwacja oraz Szwajcaria.

Dofinansowanie obejmuje opłatę za udział w szkoleniu, seminarium lub konferencji oraz koszty podróży i koszty utrzymania. Istnieje możliwość dofinansowania dodatkowego przygotowania językowego oraz specjalnych potrzeb wnioskodawcy. O wysokości kwoty dofinansowania decyduje Narodowa Agencja. Decyzja uzależniona jest od dostępnych funduszy i liczby złożonych wniosków.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad udziału w akcji znajdują się na stronie www.comenius.org.pl w zakładce Mobilność Szkolnej Kadry Edukacyjnej.

Asystentura Comeniusa

Celem akcji Asystentura Comeniusa jest umożliwienie przyszłym nauczycielom nabycia pierwszych doświadczeń pedagogicznych w szkołach europejskich. Akcja skierowana jest nie tylko do osób, które chciałyby w niedalekiej przyszłości podjąć pracę pedagoga. Mogą skorzystać z niej także szkoły, które chciałyby przyjąć asystenta z zagranicy.

Asystentura Comeniusa – Asystenci

Beneficjentami tej akcji mogą zostać studenci kierunków nauczycielskich, którzy w momencie składania wniosku mają ukończone co najmniej 2 lata studiów, oraz absolwenci kierunków nauczycielskich, którzy (w obu przypadkach) nigdy wcześniej nie byli zatrudnieni w charakterze nauczyciela.

Państwa biorące udział w akcji to państwa należące do Unii Europejskiej, Norwegia, Islandia, Liechtenstein, a także Chorwacja, Szwajcaria i Turcja.

Udział w akcji Asystentura Comeniusa wiąże się z uczestniczeniem asystenta w życiu szkoły goszczącej. Szkoła goszcząca ma obowiązek wyznaczenia opiekuna dla asystenta – nauczyciela mentora, który nadzoruje pracę asystenta, sprawuje nad nim opiekę, monitoruje postępy i działa jako osoba kontaktowa przez cały okres asystentury.

Opiekun wraz z asystentem przygotowuje kontrakt, który określa prawa i obowiązki stron (asystenta i instytucji goszczącej) oraz zawiera program pracy podczas trwania asystentury.

Asystent Comeniusa powinien prowadzić od 12 do 16 godzin zajęć lekcyjnych tygodniowo w oparciu o materiały dydaktyczne i plan

pracy przygotowane wspólnie z mentorem. Zajęcia powinny być regularnie monitorowane.

W ramach odbywanej praktyki asystent może:

- nauczać języka obcego
- nauczać innego przedmiotu w jednym z języków unijnych
- nauczać języka ojczystego
- prowadzić zajęcia pozalekcyjne, takie jak:
 - kółka zainteresowań
 - kluby europejskie
 - promocja kultury kraju ojczystego
 - praca z uczniami o specjalnych potrzebach
 - projekty szkolne.

Przykłady projektów zrealizowanych w ramach Asystentury Comeniusa można znaleźć na stronie www.comenius.org.pl w zakładce Blog Asystentury Comeniusa. Poza opisami działań podejmowanych przez asystentów, którzy odbywają praktyki nauczycielskie w innych krajach, znaleźć tam można raporty byłych asystentów oraz szkół goszczących, jak również komentarze i dyskusje.

Asystentura była niesamowitym przeżyciem, które umożliwiło mi realizację bardzo wielu celów. Najważniejszymi z nich były rozwinięcie umiejętności posługiwania się językiem angielskim i chęć sprawdzenia się w obcojęzycznym środowisku. Uważam, że asystentura pomoże mi w pracy zawodowej. Podczas tego niesamowitego 10-miesięcznego doświadczenia wzrosły moje kompetencje językowe, poznałam nowe techniki i metody nauczania.

Joanna Just, asystentka w Agrupamento de Escolas de Jardins de Santa Comba Dão w Portugalii

Dofinansowanie dla Asystentów Comeniusa obejmuje:

- koszty podróży
- koszty związane z utrzymaniem (m.in. na zakwaterowanie, wyżywienie)
- koszty związane z udziałem w spotkaniu asystentów w Narodowej Agencji kraju goszczącego.

Dodatkowo Narodowa Agencja może przyznać środki finansowe na:

- przygotowanie pedagogiczne/językowe
- tzw. specjalne potrzeby.

Maksymalna kwota dofinansowania nie jest określona. Wyliczana jest indywidualnie w zależności od czasu trwania Asystentury oraz kraju, w jakim się ona odbywa.

Czas trwania Asystentury wynosi od 13 do 45 tygodni.

Termin składania wniosków wyznaczany jest co roku przez Komisję Europejską i ogłaszany na stronie internetowej Narodowej Agencji Programu „Uczenie się przez całe życie”.

Szczegółowe informacje na temat zasad aplikowania oraz lista niezbędnych dokumentów znajdują się na stronie internetowej www.comenius.org.pl w zakładce Asystentura Comeniusa.

Asystentura Comeniusa – Szkoły Goszczące

Asystentura Comeniusa skierowana jest do przedszkoli i szkół (podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych) o profilu ogólnokształcącym, zawodowym lub technicznym.

Placówka musi spełniać wymagania określone przez Narodową Agencję, opublikowane na stronie www.comenius.org.pl w zakładce Asystentura Comeniusa i złożyć formularz aplikacyjny w wyznaczonym terminie i na określonych zasadach.

Państwa biorące udział w akcji to państwa należące do Unii Europejskiej, Norwegia, Islandia, Liechtenstein, a także Chorwacja, Turcja i Szwajcaria.

Na pewno warto. Fakt, że ze względu na naszego asystenta trzykrotnie przedłużyliśmy czas trwania asystentury mówi sam za siebie. Nasz asystent zdecydował się, w ramach innego projektu unijnego, również przyszły rok spędzić w Polsce, w Krakowie i już zapowiada, że będzie nas odwiedzał. To dzięki niemu odwiedzali naszą szkołę jego znajomi będący w Polsce i Czechach w ramach programu Asystentura Comeniusa oraz Erasmus i brali udział w lekcjach, spotykali się z uczniami. To również świadczy o sukcesie asystentury. Jeszcze raz powtórzę: WARTO.

*Anna Jędrasz, opiekun asystenta z Portugalii
w II Liceum Ogólnokształcącym im. Emilii Plater w Sosnowcu*

Udział w akcji Asystentura Comeniusa daje szkole szereg korzyści, m.in.:

- poszerzenie oferty edukacyjnej
- rozwijanie umiejętności językowych uczniów
- możliwość udziału w projektach międzynarodowych, np. Partnerskich Projektach Szkół Comeniusa
- pomoc w zakresie pracy z uczniami o specjalnych potrzebach
- realizację CLIL – zintegrowanego nauczania języka i przedmiotu.

Zakres Asystentury zostaje określony w kontrakcie zawartym między szkołą a asystentem.

Szkoła goszcząca nie otrzymuje dofinansowania, jednak czerpie korzyści wynikające z pobytu i działalności asystenta. Asystent otrzymuje dofinansowanie obejmujące m.in. koszty utrzymania oraz koszty podróży.

Czas trwania Asystentury wynosi od 13 do 45 tygodni.

Termin składania wniosków jest co roku ogłaszany przez Komisję Europejską i publikowany na stronie internetowej Narodowej Agencji Programu „Uczenie się przez całe życie”.

Ściągawka z Comeniusa

Jeśli zdecydowali się Państwo na udział w europejskim projekcie edukacyjnym, proszę pamiętać o:

- analizie potrzeb – dlaczego projekt europejski? Czego potrzebuje Państwa szkoła, uczniowie, jakie kompetencje chcieliby Państwo rozwinąć? Na co są Państwo gotowi – na projekt instytucjonalny czy wyjazd indywidualny?
- zapoznaniu się z informacjami umieszczonymi na stronie internetowej www.comenius.org.pl i wybraniu akcji najlepiej odpowiadającej Państwa potrzebom i możliwościom;
- znalezieniu partnerów o podobnych zainteresowaniach, od których mogliby się Państwo jak najwięcej nauczyć (szkoły i przedszkola partnerskie można znaleźć za pośrednictwem polskiej platformy www.etwinning.org.pl, brytyjskiej bazy www.globalgateway.org.uk lub europejskiej bazy produktów www.europeansharedtreasure.eu; oferta kursów metodycznych dla nauczycieli jest dostępna w katalogu Comenius-Grundtvig na stronie Komisji Europejskiej: <http://ec.europa.eu/education/trainingdatabase/>;
- władze oświatowe do współpracy w ramach akcji Regio można znaleźć poprzez bazę stworzoną przez CEMR www.twinning.org, warto też skorzystać z osobistych kontaktów);
- dokładnym przeczytaniu dokumentacji dostępnej na stronie www.comenius.org.pl; szczególną uwagę proszę zwrócić na wniosek o dofinansowanie w ramach wybranej akcji, na Przewodnik dla wnioskodawców oraz na instrukcję składania wniosku;
- przygotowaniu i wypełnieniu wniosku o dofinansowanie, a następnie, po uzupełnieniu wszystkich niezbędnych podpisów, proszę pamiętać o przesłaniu go w terminie;
- zrealizowaniu projektu w sposób twórczy i odważny, w dobrej atmosferze i z myślą o jego trwałości i przydatności, pamiętając o założeniach i celach przedstawionych we wniosku o dofinansowanie;
- rozliczeniu dofinansowania projektu po jego zakończeniu, przedstawieniu efektów w raporcie końcowym oraz ich wykorzystaniu i upowszechnianiu w codziennej pracy.

Warszawa, 2011

Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji

DG Edukacja i Kultura
Program „Uczenie się przez całe życie”
Comenius

Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Narodowa Agencja Programu „Uczenie się przez całe życie”

00-551 Warszawa, ul. Mokotowska 43, tel.: 22 46-31-000, fax: 22 46-31-021, e-mail: comenius@frse.org.pl

www.comenius.org.pl